Punainen Risti
Röda Korset

LAUSUNTO

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle 11.11.2021

Suomen Punaisen Ristin lausunto valtioneuvoston selonteosta kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (VNS 6/2021)

Suomen Punainen Risti kiittää mahdollisuudesta lausua kotoutumisen edistämisen selonteosta.

Suomen Punainen Risti on viranomaisia tukeva julkisoikeudellinen yhteisö, jonka oikeudellisesta erityisasemasta on Suomessa säädetty lailla (238/2000) sekä sen nojalla annetulla tasavallan presidentin asetuksella (827/2017). Suomen Punainen Risti järjestää maahanmuuttajien kotoutumista tukevaa toimintaa, avustaa maahan saapuvien kiintiöpakolaisten vastaanotossa sekä ylläpitää vastaanottokeskuksia Maahanmuuttoviraston toimeksiannosta.

Lisäksi Suomen Punainen Risti tukee kaksisuuntaista ja varhaista kotoutumista sekä vahvistaa yhteisöjen ja yksilöiden kykyä ottaa vastaan uusia tulijoita sekä valmiuksia toimia rasismia vastaan. Järjestön Kontti-kierrätystavaratalot työllistävät myös maahanmuuttajataustaisia pitkään työttömänä olleita henkilöitä.

Tässä lausunnossa nostamme esiin huomioita turvapaikanhakijoiden, pakolaisten ja erityisen haavoittuvassa olevien henkilöiden kotoutumisen näkökulmasta. Nähdäksemme näiden ryhmien kotoutumisen tukeminen on erityisen tärkeää.

Järjestöt ja kumppanuusohjelma

Selonteossa on kattavasti huomioitu järjestöjen ja kolmannen sektorin rooli ja palvelut kotoutumisen tukemisessa. Myös tarkastusvaliokunta on kiinnittänyt huomiota järjestöjen ja viranomaisten välisen työnjaon selkeyttämiseen. Vahvalla ja osaavalla vapaaehtoistoiminnalla voidaan tukea merkittävästi maahan muuttaneiden kotoutumista. Mitä parempaa ja suunnitelmallisempaa yhteistyö viranomaisten ja järjestöjen välillä on, sen vaikuttavampaa toimintaa voidaan toteuttaa. Selonteossa on huomioitu työ- ja elinkeinoministeriön koordinoima kotoutumisen kumppanuusohjelma, jonka kehittämistä on tarkoitus jatkaa mm. luomalla toimijoita yhteen tuova rakenne, joka mahdollistaa uusien kotoutumista edistävän työn mallien tuottamisen sekä yhteisten ratkaisujen löytämisen ruohonjuuritasolta nouseviin kehityskohteisiin (s. 119).

Kumppanuusohjelma tarjoaa lupaavia näkymiä järjestöjen ja viranomaisten yhteistyön kehittämiselle ja monialaisuudelle. Kumppanuusohjelman toteuttaminen ja edelleen kehittäminen voi tuoda kaivattua yhteistä suunnittelua eri toimijoiden työhön niin valtakunnallisella kuin alueellisella tasolla.

Kumppanuusohjelmalla on myös tarkoitus tuoda näkyväksi järjestöjen työtä kotoutumista edistävän viranomaistoiminnan tukena, jotta maahanmuuttajia voidaan ohjata

tehokkaammin kunnan alueella olevien järjestöjen ja muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden toiminnan pariin.

Suomen Punaisen Ristin koordinoima valtakunnallinen vastaanottotoiminnan ja kotoutumisen tuen järjestöverkosto on yksi hyvä esimerkki järjestöjen tavoitteellisesta ja sitoutuneesta toiminnasta. Järjestöt kehittävät säännöllisesti yhdessä toimintaa. Syyskaudella 2021 järjestöjen keskusteluissa on esimerkiksi noussut tarve järjestölähtöisiin kotoutumisen tuen indikaattoreihin, joita voidaan käyttää viranomaisten keräämän tiedon ohella täydentämään kotoutumisen tuen tuloksia ja vaikutusta. **Paikallisten ja alueellisten verkostojen avulla saadaan välitettyä tietoa paikalliselta ja alueelliselta tasolta valtakunnalliselle tasolle ja toisinpäin**. Näin voidaan reagoida nopeammin kotoutumisen tuen tarpeisiin paikkakuntakohtaisesti.

Tämän kaltaiset toiminnat tukevat osaltaan myös selonteon sivulla 51 mainittua kumppanuusohjelman tavoitetta vahvistaa tietopohjaa yhdistämällä käytännön työssä kertynyttä osaamista tutkimustietoon. **Tutkimustiedon käytön vahvistaminen on tervetullutta.** Toiminnan arviointi auttaa järjestöjä suuntaamaan toimintaansa sinne, missä tarve on suurin ja vaikuttavuus vahvinta.

Lisäksi on hyvä, että kotoutumisentukena.fi -sivusto jatkaa ja kerää hyviä käytäntöjä kotoutumisen kentältä. Myös Suomen Punaisen Ristin ja muiden sosiaali- ja terveysalan järjestöjen tuottama Kotoutumistarjotin tekee näkyväksi järjestöjen erilaista toimintaa. Kotoutumistarjotin on järjestöverkoston vuonna 2016 lanseeraama työkalu, jonka avulla suunnitellaan ja järjestetään kotoutumista tukevaa toimintaa paikkakunnilla, yhteistyössä paikallisten järjestöjen ja viranomaisten kanssa.

Rahoitus

Kuten selonteossakin on huomioitu, lyhytkestoinen tai poukkoileva rahoitus vaikeuttaa pysyvien ja toimivien ratkaisujen löytämistä. Kotoutumisen hankkeet ovat luonteeltaan pitkäkestoisia ja vaativat pysyvien käytäntöjen muodostumista. **Projektimaisuus ja sirpalemaisuus eivät edistä tällaista lähestymistapaa, joten merkittävät muutokset rahoituksessa vaikuttavat myös jo aikaisemmin tehtyyn pitkäjänteiseen työhön.** On hyvä, että järjestöjen hankeosaamista kehitetään ja että hankehakuja pyritään yksinkertaistamaan. Konkreettiset toimet järjestöjen toiminnan rahoituksen pitkäjänteisyyden takaamiseksi jäävät selonteossa kuitenkin pieniksi. Suomen Punainen Risti pitää tärkeänä, että rahoituksen pitkäjänteisyyteen ja hakuprosessien selkeyttämiseen kiinnitetään huomiota.

Osaamisen tunnistaminen

Työllistymisen helpottamiseksi on tärkeä tehdä osaamisen tunnistamista ja tunnustamista järjestelmällisemmin ja säännönmukaisemmin, alkaen jo vastaanottokeskusvaiheesta. Selonteossa onkin huomioitu mm. vastaanottokeskusten rooli työ- ja opintomahdollisuuksien tarjoajana. Viime vuosina turvapaikanhakijat ovat osallistuneet jo vastaanottokeskuksessa asuessaan esimerkiksi työelämäharjoittelujaksoille (TET-jaksot) sekä saaneet työelämämentorointia.

SPR pitää tärkeänä selonteon havaintoa siitä, että osaamisen tunnistamisen kenttä on pirstaleinen ja tiedonkulussa eri toimijoiden välillä on haasteita. Näihin haasteisiin puuttumiseen esitetyt toimenpiteet ovat tarpeellisia. On myös

varmistettava, että kaikilla toimijoilla on riittävä tieto toiminnan edistämiseksi. Kolmannen sektorin toimijoiden toiminnan kehittämisen riskinä on esimerkiksi se, että erilaiset asiakastietojärjestelmät jäävät niiden ulottumattomiin tietosuoja- tai hallinnollisista syistä.

Yhteisölähtöinen kotoutuminen

Suomen Punainen Risti pitää hyvänä yhteisölähtöisen kotoutumisen mallin kehittämistä ja käyttöönottoa. Olemme osaltamme kiinnostuneita osallistumaan mallin kehittämiseen ja toimeenpanoon. **Yhteisölähtöisen kotoutumisen malli tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden kehittää yhteistyötä viranomaisten, järjestöjen ja muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden välillä ja kokeilla uudenlaisia kotoutumisen tuen malleja paikallisesti ja alueellisesti.** Kehittäminen edellyttää riittävää resursointia alkuvaiheen projekteille ja pitkäkestoinen taloudellinen tuen varmistamista mallin juurruttamisvaiheeseen. Toiminnan kokeiluissa voidaan hyödyntää alkuperäistä Kanadan mallia ja muutamissa Euroopan maissa toteutettuja yhteisölähtöisen kotoutumisen pilotteja.

Asenneilmapiirin tutkimus

Selonteon sivulla 121 huomioidaan, että ”tarvetta asenneilmapiiriä koskevalle säännölliselle tutkimustiedolle on usealla hallinnonalalla ja sitä tulee ryhtyä systemaattisesti keräämään.” Suomen Punainen Risti pitää erinomaisena aloitteena säännöllisen tutkimustiedon keräämistä ja ajantasaisen tietopohjan kasvattamista eri hallinnonalojen ja myös kansalaisyhteiskunnan toimijoiden käyttöön.

Yhteiskunnan vastaanottavuus, hyvät väestösuhteet ja yhdenvertaisuuden edistäminen ovat yhä tärkeämpiä teemoja luottamusyhteiskunnan ja kotoutumisen edistymisen näkökulmista. Kotoutumisen osaamiskeskus ylläpitää jo nyt kotoutumisen indikaattoreiden tietopankkia. **Tästä tulisi aktiivisesti tiedottaa myös muita hallinnonaloja. Tietopankin kehittämisessä tulisi huomioida myös järjestöjen tuottama tieto ja liittää sitä soveltuvin osin tietopankkiin.**

Syrjinnän ja rasismin ehkäisy

Viime vuosien selvitykset maahan muuttaneiden kohtaamasta rasismista ja torjunnasta tulee ottaa vakavasti huomioon kotoutumissuunnitelmia tehdessä. Rasismin kohteeksi joutuminen estää kotoutumista ja turvallisuuden tunnetta sekä saattaa aiheuttaa marginalisoitumista useissa yhteisöissä, mikä puolestaan voi lisätä yhteiskunnallista epävakautta. Rasisminvastaiseen työhön ja hyvien etnisten suhteiden rakentamiseen kannattaa panostaa monitoimijaisesti, ja sen resursoinnista on huolehdittava.

Selonteon luvussa 12.2. on tuotu esiin monia hyviä huomioita työllisyyden vahvistamiseksi ja monimuotoisuuden kehittämiseksi työelämässä. **Keskeinen huomio liittyy kuitenkin toimenpiteisiin, joiden avulla työmarkkinoiden rakenteellista syrjintää ja rasismia pyritään vähentämään** (s. 101).

Työllistyminen tai kouluttautuminenkaan eivät riitä onnistuneeseen kotoutumiseen, mikäli vastaanottava yhteisö tai yhteiskunta on syrjivä. Rakenteellinen rasismi ja yhteiskunnan asenteet hankaloittavat työllistymistä, vaikka osaaminen tai kielitaito olisi riittävällä tasolla. **Suomen Punainen Risti pitää tarpeellisena, että yhdenvertaisuuden**

edistämiseen sekä rasismin ja syrjinnän ehkäisemiseen kiinnitetään nykyistä enemmän huomiota ja suunnataan varoja. Kotoutuminen ei ole tuloksellista, jos rasismin ja syrjinnän ehkäisyä ei huomioida eikä resursoida riittävästi.

Kotoutumisohjelma

Selonteon keskeiset ehdotukset ovat kotoutumisohjelman valmistelu sekä neuvonnan vahvistaminen. Lisäksi ehdotetaan erinäisiä muutoksia peruspalveluiden kehittämiseksi.

Kotoutumisohjelman valmistelu on kannatettava ajatus. Selkeä dokumentti ohjaisi eri toimijoiden suunnittelua, toimintaa ja resursointia kunta-, alue- ja valtakunnan tasolla. Tämä edellyttää kuitenkin sote-uudistuksen edetessä tarkkaa seurantaa, etteivät aikaisemmin hyvin toimineet verkostot ja yhteistoiminta kärsi tai heikkene hallinnollisten uudistusten myötä. Myös kunta- ja aluetasolla toimivien järjestöjen mahdollisuus osallistua kotoutumisohjelmien valmisteluun tulisikin varmistaa.

Usein kotoutumisprosessi on pitkä erilaisten haavoittuvuuksien tai esimerkiksi traumatisoitumisen vuoksi. **Tästä näkökulmasta kotoutumisjakson palveluiden lyhentäminen yhteen tai kahteen vuoteen näyttäytyy ongelmallisena.** On tärkeää, että kotoutumisjaksoa voidaan tarvittaessa pidentää, mutta myös kotoutumisohjelman lähtökohtaiseksi enimmäiskestoksi määritelty kaksi vuotta vaikuttaa kokemuksemme mukaan lyhyeltä etenkin erityisryhmien kohdalla. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidottomat naiset, jotka jäävät palvelujen ja työelämän ulkopuolelle. Selonteossa on korostettu, että yksilölliset tarpeet huomioitaisiin joka tapauksessa nykyistä paremmin (s. 62), mutta siinä ei ole kuvattu, miten nämä yksilölliset tarpeet voitaisiin käytännössä kattavasti huomioida lyhyen kotoutumisjakson kuluessa. **Siksi olisi tärkeää, että ohjelmasta voidaan tarvittaessa joustaa, kuten esitetty** (s. 127).

Ohjaus ja neuvonta

Matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvontapalveluiden kehittäminen on erinomainen tavoite, erityisesti mikäli niitä voidaan tarjota mahdollisimman monikielisesti**. On tärkeää ja tehokasta, että matalan kynnyksen neuvontapalveluita suunniteltaessa niiden toimintaan nivotaan mukaan myös järjestöjen aktiivinen toiminta ja niiden tarjoamat maksuttomat kotoutumisen tuen toiminnat.** Tämä vahvistaa maahan muuttaneiden kansalaisyhteiskuntaan liittymistä ja samalla uuteen yhteisöön kiinnittymistä sekä paikallisten suhteiden kehittymistä.

Suomen Punainen Risti pitää tärkeänä, että hyvinvointialueiden käynnistyessä varmistetaan palveluiden vastuunjako saumattomasti, ettei katvealueita synny. Tästäkin syystä on erityisen tärkeää, että nyt hyvin toimivat verkostot voivat jatkaa työtään hallinnollisen uudistuksen nivelvaiheessa, jotta kertynyt osaaminen ja tieto varmasti säilyy.

Kristiina Kumpula
pääsihteeri